

Kuoleman kautta elämään

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU

Taideinstituutti

Kuvataiteen koulutusohjelma

Opinnäytetyö

Kevät 2010

Antti Hakkarainen

Lahden ammattikorkeakoulu
Kuvataiteen koulutusohjelma

ANTTI HAKKARAINEN: KUOLEMAN KAUTTA ELÄMÄÄN

Opinnäytetyön kirjallinen osuus, 25 sivua

Kevät 2010

TIIVISTELMÄ

Olen käsitellyt taiteessani paljon kuoleman ja katoavaisuuden tematiikkaa. Tässä kirjallisessa työssä tarkoitukseni on syventyä kyseiseen aiheeseen ja tutkia mitä kuolema minulle merkitsee ja miksi käsittelen sitä taiteessani. Tämän lisäksi pohdin taiteen tekemisen ja kuolemanpelon välistä suhdetta. Lopuksi analysoin taideteostani, jossa kiteytyy tämän kirjallisen työn kannalta olennaiset seikat: ajallisuuden problematiikka ja kuoleman väistämättömyys.

Avainsanat: maalaustaide, kuolema, katoavaisuus, kulttuurihistoria, itämainen filosofia

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Fine Arts

ANTTI HAKKARAINEN: THROUGH DEATH TO LIFE

Thesis, 25 pages

Spring 2010

ABSTRACT

I have used a lot of themes like death and transience in my art. Now I would like to go deeper into these subjects and try to figure out what does death mean to me and why do I use it as a theme of my art. In addition to this I write about the connection between making art and fear of death. Finally I analyze my work of art which includes the main subjects of this thesis: problem of worldliness and inevitability of death.

Key words: painting, death, transience, cultural history, oriental philosophy

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	1
KUOLEMA LÄNSIMAISESSA YHTEISKUNNASSA.....	3
1800-1900-luvun suomalainen kuolemankulttuuri.....	3
Nyky-yhteiskunta ja pysyvyyden illuusio.....	5
KUOLEMA ITÄMAISESSA FILOSOFISESSA AJATTELUSSA.....	8
Buddhalaisuus.....	8
4 KUOLLEIDEN PÄIVÄ MEKSIKON KULTTUURISSA.....	11
5 MITÄ KUOLEMA MERKITSEE MINULLE?.....	13
6 MAALAUSTAIDE JA KUOLEMANPELKO.....	16
7 TEOSANALYYSI.....	18
8 YHTEENVETO.....	23
LÄHTEET.....	25

26

27

JOHDANTO

Perusluonteeltamme uteliaina ihmisinä olemme kautta aikojen olleet kiinnostuneita inhimillisen olemassaolon eri puolista. Mieltämme ovat askarruttaneet filosofiset kysymykset elämän tarkoituksesta. Mistä me tulemme? Keitä olemme? Minne me menemme? Vastauksia näihin ihmiskunnan peruskysymyksiin ovat yrittäneet löytää niin eri aikakausien suuret ajattelijat kuin tavalliset kansanihmisetkin. Olennaisena osana tätä olemassaolon mysteerin pohdintaa on ollut myös katoavaisuuden ja kuoleman pohdiskelu. Mitä on kuolema? Onko kuoleman jälkeen elämää? Tällainen tematiikka, joka kattaa eksistenssin koko spektrin -syntymän ja kuoleman välisen prosessin kaikkine vivahteineen-, on ollut sellaisenaan ihmiselle usein vaikea ja ahdistava asia käsiteltäväksi ja pohdiskeltavaksi. Kautta historian ihmiskunta on kuitenkin luonut erilaisia ajatusjärjestelmiä ja uskomuksia, joiden avulla kuoleman kaltaiset ahdistavat olemassaolon puolet on voitu älyllistää, ja siten saattaa esimerkiksi helpommin hyväksytyksi tai merkityksettömäksi. Taide on myös ollut osaltaan vaikuttamassa siihen, että kuolemanmaailma on voitu tuoda turvallisoin keinoin osaksi yksilön kokemusmaailmaa.

Omassa taiteellisessa työskentelyssäni olen käsitellyt paljonkin kuoleman tematiikkaa, joten tässä kirjallisessa työssä haluaisin selvittää sen, miksi käsittelen kuolemaa taiteessa ja mitä kuolema minulle itse asiassa tarkoittaa. Katson tarpeelliseksi aloittaa tekstin vertailemalla yleisellä tasolla omaan ajatteluuni vaikuttaneita kuolemankulttuureja, jotta saisimme muodostettua jonkinlaisen kuvan siitä, mitä kuolema merkitsee ja miten siihen suhtaudutaan eri kulttuureissa. Koska olen itse länsimaalaisen kulttuurin keskellä kasvanut, haluan vertailla tätä omaa kuolemankulttuuriani itämaiseen kuolemankulttuuriin, jossa on hyvinkin erilainen näkemys elämän ja kuoleman luonteesta suhteessa länsimaisen kulttuurin kuolemakielteisyyteen. Kolmanneksi vertailun kohteeksi otan meksikolaisen kuolemankulttuurin, joka on mielenkiintoinen sekoitus länsimaista katolilaista perinnettä ja muinaisia Väli-Amerikan alkuperäiskulttuureita.

Tämä eri kuolemankulttuurien vertailu toimii siis pohjana tekstin henkilökohtaisemmalle osuudelle, jossa pohdin omaa käsitystäni kuoleman luonteesta. Tämän lisäksi pohdin myös maalaustaiteen ja kuolemanpelon välistä suhdetta. Lopuksi esittelen vielä oman taideteokseni, jonka analysoimisella on tarkoitus selvittää sitä, miten nämä eri kuolemankulttuurit ovat vaikuttaneet omaan ajatteluuni ja sitä kautta myös taiteelliseen työskentelyyni.

KUOLEMA LÄNSIMAISESSA YHTEISKUNNASSA

Länsimainen kulttuuri on muuttunut räjähdysmäisesti viimeisen sadan vuoden aikana. Muutoksen myötä myös yhteisöjen ajatusjärjestelmät ovat vaihtuneet uskomuksista ja mytologisesta ajattelusta rationaalisempaan ajatteluun. Tämä näkyy länsimaisen ihmisen suhtautumisessa kuolemaan ja katovaisuuteen, sillä yhteiskunnallinen muutos vaikuttaa myös ihmisenä olemisen kokemukseen. Seuraavaksi tarkastelen, kuinka kuolemankulttuuri on muuttunut suomalaisessa yhteiskunnassa reilussa sadassa vuodessa.

1800-1900-luvun suomalainen kuolemankulttuuri

Ennen vanhaan maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa suomalainen kuolemankulttuuri oli rikas ja moniulotteinen verrattuna nykyiseen moderniin yhteiskuntaan. Tähän oli syynä mm. muinaissuomalaisuuden uskomukset ja mytologiat, sekä toisaalta myös kristinuskon vaikutukset. Kuolemaa pidettiin osana luonnon kiertokulkua, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että siihen olisi suhtauduttu pelottomasti. Se oli ei-toivottu vieras, mutta johtuen osittain heikoista elinolosuhteista sekä puutteesta, kuolema oli kuitenkin varsin tuttu ilmiö maaseudun kyläyhteisöissä.

Kai Heikkilä ja Pertti Jokivuori valottavat kirjassaan Kuoleman salaisuus suomalaisen maatalousyhteiskunnan kuolemankäsityksiä. Heidän mukaansa vielä niinkin pitkälle kuin toiseen maailmansotaan asti Suomessa jatkui perinne, jonka mukaan kuoleman ajateltiin olevan koko kyläyhteisön yhteinen asia. Kuolleen sureminen ei rajoittunut vain lähimpien perheenjäsenten tehtäväksi, vaan perinteen mukaan jokaisen kyläläisen tuli käydä tervehtimässä viimeisen kerran vainajaa. Tämä oli mahdollistettu siten, että vainaja oli sijoitettu avonaiseen arkkuun, jota säilytettiin kuoleman jälkeen muutamia vuorokausia talon kammarissa. Ruumiin äärellä pidettiin myös ruumiinvalvojaisia, jolloin noudatettiin tiukkoja sääntöjä siitä, mitä oli luvallista tehdä ja mitä ei. Esimerkiksi nukkuminen ja työnteko oli täysin kiellettyä, mutta sen sijaan ruumiin äärellä sai juoda kahvia tai viinaa, ja veisata virsiä. (Heikkilä & Jokivuori 1994, 149-151.)

Kuten näemme, vainajan omaisia ei jätetty modernin yhteiskunnan kaltaisesti suremaan yksin, vaan he saivat koko yhteisönsä tuen surutyölle. Tämä helpotti varmasti vaikean asian käsittelyä ja siitä selviytymistä.

Maatalousyhteiskunnassa perheiden lapset joutuivat myös jo nuorena tekemisiin kuoleman kanssa, sillä vainaja menehtyi usein kotonaan. Kuoleman tapahtumapaikkaan liittyi myös uskomuksia, sillä ajateltiin, että omassa kodissa tapahtunut kuolema merkitsi hyvää, kun taas kodin ulkopuolelle sijoittuva kuolema oli pelottava. Perinteisessä suomalaisessa kulttuurissa oli siis yhteisöllisyyden lisäksi myös taikauskkoa, joka näkyi myös erilaisina maagisina rituaaleina, joilla pyrittiin helpottamaan kuolevan ihmisen viimeisiä hetkiä. (Heikkilä & Jokivuori 1994, 149.)

Ominaista vanhalle kuolemankulttuurille oli se, että vainajan omat läheiset valmistelivat huolellisesti vainajan viimeistä matkaa varten. Tähän kuului ruumiin peseminen, joka tapahtui useimmiten saunassa, jonne vainaja kuljetettiin ruumislaudan avulla. Tämän jälkeen ruumis puettiin valkoiseen kuolinpukuun, jonka jälkeen vainaja kuljetettiin aitaan, riiheen tai asuntoon odottamaan hautajaispäivää. Omaisten huolellisuudesta viestittää myös perinne, jonka mukaan vainajan arkkuun laitettiin mukaan hänen henkilökohtaisia tavaroitaan, sekä usein myös elintarvikkeita. Näin ollen arkussa saattoi olla ruumiin lisäksi esimerkiksi kirves, kampa, piippu, leipää, viinaa ja rahaa. (Heikkilä & Jokivuori 1994, 150.)

Nykyään naistenkin on mahdollista kantaa ruumisarkkua, mutta maatalousyhteiskunnassa perinteen mukaan miehet olivat aina arkun uloskantajia. Arkun kuljettamiseen liittyi monenlaisia rituaaleja, joilla varmistettiin ruumiin oikeaoppinen siirtyminen kotoa hautauspaikalle.

”Arkku kannettiin ulos talosta aina jalat edellä, jottei vainaja olisi osannut tulla takaisin kummittelemaan (tämä tapa on siirtynyt sairaaloihin siten, että ainoastaan kuollutta kuljetetaan jalat edellä). Matka surutalosta kirkkoon tehtiin usein hevosilla. Arkkua veti tavallisesti musta hevonen, jonka selässä oli valkoinen lakana. Ruumissaatto kulki järjestyksessä, lähimmät sukulaiset ja ruumiinlaulajat heti arkun jäljessä.” (Heikkilä & Jokivuori 1994, 151.)

Kun arkku oli saatu kuljetettua hautausmaalle, seurasi hautaustoimitus, jonka jälkeen arkku laskettiin hautaan. 1800-luvulla vakiintui tapa, jonka mukaan hautaamisen jälkeen väki kokoontui kirkon lähellä sijaitsevaan rakennukseen, jossa pidettiin pieni muistotilaisuus ja tarjottiin hautajaiskahvit (Heikkilä & Jokivuori 1994, 152). Tämä tapa on edelleen käytössä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Vanhassa suomalaisessa kulttuurissa kuolema oli siis näkyvästi esillä yhteisöissä ja arkielämässä. Juuri kuolemankokemuksen jakaminen ympäröivän yhteisön kanssa mahdollisti sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunteen lujittumisen, joka toisaalta teki myös ahdistavasta kokemuksesta helpommin kestettävän. Myös taikauskaisuus oli asia, joka helpotti kuoleman tullessa läheisen kohdalle, sillä erilaiset rituaalit varmistivat kuolleen siirtymisen asianmukaisesti tuonpuoleiseen. Myös pian kuolevalle ihmiselle toi lohtua varmuus siitä, että hänestä huolehditaan ja että hänet valmistellaan oikeaoppisesti turvalliselle matkalle.

Nyky-yhteiskunta ja pysyvyyden illuusio

Nykyisessä modernissa yhteiskunnassa on tapahtunut melkoinen muutos kuolemankulttuurissa, jos vertaamme sitä aiempaan aikaan. Kuolemasta on tullut torjuttu ja kielletty asia, josta ei juurikaan puhuta. Se on lähestulkoon tabu, joka ilmiönä ajatellaan olevan kuulumaton normaalin olemassaolon piiriin. Miksi näin on tapahtunut?

Syynä tähän on monimutkainen yhteiskunnallinen muutos, josta on seurannut kuolemanpelon kasvaminen ja siten myös sen kovempi torjunta. Suomalainen kulttuuri on kaupungistunut ja siten tuhonnut maatalousyhteiskunnan, jolle ominaista oli yhteisöllisyys ja usein koko suvun asuminen saman katon alla. Nykyinen länsimainen yhteiskunta korostaa individualismin merkitystä, mikä näkyy ihmisen irtaantumisena yhteisöstään ja suvustaan. Näin yksilön

valitettavaksi osaksi on jäänyt käsitellä ja kohdata olemassaolon- vaikeudet ja ahdistavat puolet yksinään, ilman yhteisönsä tarjoamaa tukea ja turvallisuuden tunnetta.

Modernisoitunut kulttuuri sekä yhteisöllisyyden hajoaminen on myös luonut ammattilaiset, jotka vastaavat vainajan käsittelystä sekä hautajaisten järjestelyistä (Heikkilä & Jokivuori 1994, 157). Lähiomaiset eivät siis enää ole niin kiinteästi läsnä läheisensä kuolemanprosessissa, sillä kuolema on ikään kuin institutionalisoitunut ja se on viety suljettujen ovien taakse. Näin yhteiskunta omalla tavallaan häivyttää silmistämme ja kokemusmaailmastamme osan inhimillisestä olemassaolosta. Tämä maton alle lakaisemisen akti entisestään mystifioi kuoleman olemusta ja kasvattaa sen pelottavuutta.

Merkityksellistä on myös ajallemme ominainen rationaalinen ajattelu: olemme hylänneet mytologiat ja uskomukset, ja luotamme vain järkemme antamiin vastauksiin. Yhä enenevässä määrin myös kristinopilliset näkemykset ovat joutuneet väistymään ateistisen ajattelun tieltä, jonka seurauksena ihmiset eivät enää usko niin paljon tuonpuoleiseen olemassaoloon. Koska nyt ihmisen eksistenssi nähdään vain elämän ja kuoleman välisenä ajallisena jaksona, ihmiset eivät ajattele teoilleen kauaskantoisia seurauksia. Yksilöllä ei siis ole helvettiin joutumisen pelkoa, eikä esimerkiksi itämaisille filosofioille ominaisia tekojen karmallisten seurausten taakkaa. Näin ollen ajattelemme yhä enemmän vain omaa etuamme ja omaa hyvinvointiamme. Emme välitä siitä, minkälaisen maailman jätämme seuraaville sukupolville, sillä pyrkimyksenämme on ottaa kaikki irti tästä rajallisesta ja kuolemaan päättyvästä elämästämme. Joku on joskus kuvannut nykyaikaa ahneuden ajaksi, mikä mielestäni on varsin osuvasti kuvattu.

Voidaan sanoa, että länsimaiselle modernille kulttuurille on ominaista usko yhteen elämään. Ajattelemme kuoleman riistävän meiltä kaiken ja olevan ehdoton loppu, jonka seurauksena emme mielellään puhuisi tai ajattelisi koko asiaa. Vaikka meillä onkin kuolematietoisuus, haluamme melkein pä meluummin kieltää kuoleman olemassaolon ja uskoa kaiken ikuiseen jatkuvuuteen. Länsimainen moderni kulutuskulttuuri pönkittää pysyvyyden ja ikuisen nuoruuden illuusiota työntämällä silmillemme viimeisen päälle retusoituja mainoskuvia, joista on poistettu kaikki ajan rappeuttavan vaikutuksen merkit. Kauneusihanteemme

edustavat täydellistä virheettömyyttä, jota aikamme ihmiset tavoittelet kirurgisilla toimenpiteillä ja virheettömyyttä lupaavilla kulutustuotteilla. Tämä pinnallistava kulttuurimme kieltää todellisuuden perimmäisen olemuksen pyrkimyksessään luoda vääristyneitä ihanteita ja ajattelutapoja, jotka palvelet kuluttamisen ideaa.

Koska kuoleman lopullisuus useimmiten pelottaa, haluamme taistella sitä vastaan tavoittelemalla jatkuvuuden tunnetta. Se on ikään kuin kuolemattomuuden fantasia: toive siitä, ettei kuolema veisi meitä kokonaan, vaan jälkeemme jäisi jotakin meistä. Yleisin jatkuvuuden tunnetta antava asia on lapsen tekeminen. Vanhempi kokee lapsen olevan itsensä jatke. Näin rajallisuus on jossain määrin murrettu, sillä lapsessa ikään kuin jatkuu osa vanhemmistaan. Nykymaailmalle tunnusomainen kuolemattomuuden fantasia on pyrkiä siihen tekojen kautta. Tämä perustuu siis yritykseen tehdä itsensä tai tekonsa tunnetuksi elämän aikana, jolloin kuoleman jälkeen kyseinen henkilö elää ihmisten muistoissa. Julkisuuteen pyrkiminen voi olla yksi keino toteuttaa tätä fantasiaa.

KUOLEMA ITÄMAISESSA FILOSOFISESSA AJATTELUSSA

Itämaiseen filosofiseen ajatteluun lukeutuvat Aasiassa harjoitetut filosofiat. Nämä pitävät sisällään hyvinkin erilaisia ja toisistaan poikkeavia tapoja hahmottaa maailmaa, mutta yhteistä monille itämaisille filosofioille on niiden käsitys elämästä kiertokulkuna. Se, miten useat itämaisets ajattelutavat poikkeavat länsimaisesta rationaalisesta ajattelusta, on näiden opetuksiin kuuluva jälleensyntymisoppi. Yksilön olemassaoloa ei nähdä siis pelkästään syntymän ja kuoleman välisenä ajallisena jaksona, vaan se nähdään loputtomana kiertokulkuna, jossa kuolema toimii ikään kuin porttina uuteen syntymään ja elämään.

Buddhalaisuus

Kaikista jalanjäljistä

elefantin jälki on suurin;

kaikista tarkkaavaisuusharjoituksista

kuoleman ajattelu on paras,

Mikä syntyy myös kuolee,

mikä on koottu, se hajoaa,

mikä on kerätty säästöön, loppuu,

mikä on rakennettu, romahtaa,

ja mikä on ylhäällä tulee alas.

-Buddha, Mahaparinirvana sutra

Buddhalaisuus on Intian alueella syntynyt filosofinen oppi ja uskonto, joka sai alkunsa Siddhartha Gautama-nimisen henkilön opetuksista. Siddhartha saavutti mietiskelyjensä avulla valaistumisen, jonka seurauksena hänestä tuli buddha, josta tämän filosofisen opin nimikin juontaa juurensa. Buddhalaisuudessa on useita erilaisia suuntauksia, jotka jossain määrin poikkeavat toisistaan, mutta yleiset näkemykset ovat melko yhtenäisiä.

Tiibetin buddhalaisuudessa olemassaolo jakaantuu neljään toisiinsa nivoutuvaan realiteettiin, joita ovat elämä, kuoleminen ja kuolema, kuoleman jälkeinen tila ja jälleensyntyminen (Rinpoche 2006, 29). Tämän loputtoman kiertokulun, eli samsaran, olemus on kuitenkin dukhaa, eli epätydyttävää, sillä buddhalaisuuden mukaan ihminen takertuu asioihin ja ilmiöihin, jotka ovat pysymättömiä. Mikään ehdonvarainen asia ei voi siis tuottaa pysyvää onnellisuutta, sillä maailmassa ei ole mitään fyysistä asiaa tai psyykkistä ilmiötä, joka olisi muuttumaton ja pysyvä. Olennaista buddhalaisessa ajattelussa on siis käsitys kaiken tilapäisyydestä, joka poikkeaa länsimaiselle kulttuurille ominaisesta käsityksestä tai oikeammin sanottuna toiveesta kaiken pysyvyydestä.

Buddhalaisuuden perimmäinen päämäärä on nirvana, valaistuminen, eli vapautuminen tästä epätydyttävästä ja kärsimyksentäyteisestä elämän ja kuoleman kiertokulusta. Tämä vapautuminen tapahtuu meditaation kautta, jossa ihminen ymmärtää olemassaolon ja itsensä todellisen ja perimmäisen luonteen ja näin kärsimys lakkaa. Nirvanan sanallinen kuvaaminen on kuitenkin tuomittu vaillinaisuuteen, sillä sen olemus ylittää käsitteellisen ajattelun.

Buddhalaisuudessa nähdään kuolemaan valmistautuminen hyvin merkityksellisenä, sillä heidän mukaansa valaistumiseen on suuri mahdollisuus juuri kuolemanhetkellä. He näkevät kuoleman ja jälleensyntymän välissä aukon, bardon, joka tarkoittaa jonkinlaista välitilaa, jossa mieli harhailee ennen uudestisyntymistä. Tiibetin buddhalaisuudessa on kirja nimeltä Tiibetiläinen kuolleiden kirja, joka on eräänlainen matkaopas kuoleman jälkeisiin tiloihin. Opettajan tai hengellisen ystävän on tarkoitus lukea sitä ääneen kuolevalle tai jo kuolleelle, jotta hän saisi mahdollisimman hyvän opastuksen hyvään jälleensyntymään. (Rinpoche 2006, 136-137). Toivotuin jälleensyntyminen tapahtuu ihmisten maailmaan, sillä ainoastaan ainutlaatuinen ihmiselämä tarjoaa mahdollisuuden kehittää mieltään ja saavuttaa lopullinen vapautuminen elämän ja kuoleman kiertokulusta (Rinpoche 2006, 149).

Jälleensyntymistä määrittävä tekijä on myös buddhalaisten usko karman lakiin, joka tarkoittaa syyn ja seurauksen lakia. Tarkemmin sanottuna se merkitsee sitä, että ”kaikella mitä me ruumiin, puheen ja mielen keinoin teemme on tekoa

vastaava seuraus. Jokainen teko, pieninkin, kantaa mukanaan sitä vastaavia seurauksia” (Rinpoche 2006, 124). Karman lain ansiosta buddhalaisilla on yleisesti ottaen epäitsekkäs ote elämään: he haluavat varmistaa mahdollisuuden hyvään jälleensyntymään käyttäytymällä kohteliaasti ja muuta elämää kunnioittavasti.

Muiden olentojen rakastaminen ja heidän elämän kunnioittaminen näkyy myös tiibetinbuddhalaisten hautajaisperinteestä. Kaikessa brutaaliudessaan se on täysin poikkeava länsimaisesta tavasta siistiä ja ehostaa vainaja katselukelpoiseksi. Koska buddhalaisuus opettaa jälleensyntymää, ei Tiibetissä kuolleen ruumista ole tarpeen säilyttää, sillä kuoleman jälkeen se on vain tyhjä kuori. Tämän vuoksi he katsovat tärkeimmäksi antaa vainajan ruumiin ravinnoksi muille eläville olennoille. Käytännössä ruumis paloitellaan ja asetetaan vuoren rinteelle odottamaan pian tulevia korppikotkia, jotka syövät ruumiin ravinnokseen. (Faison 1999.)

Tapahtumaa on usein todistamassa joukko ihmisiä, ja jopa kuolleen omaiset saattavat olla lähettyvillä seuraamassa rituaalia (Faison 1999). Tämä on hyvä osoitus siitä, minkälainen suhde kuolemaan ja kaiken tilapäisyyteen on tiibetin buddhalaisilla. He näkevät sen sellaisena kuin se on: luonnollinen osa ihmisen elämänkaarta.

Itämaisessä kulttuurissa fyysiseen kuolemaan suhtaudutaan suhteellisen levollisesti ja se on avoimesti esillä arkielämässä. Sitä ei pyritä kieltämään tai torjumaan, vaikkakin toisaalta jälleensyntymisoppia voi ehkä pitää yhtenä kuolemattomuuden fantasioista, joiden avulla ihminen lohdutetaan lopullisuuden ajatusta vastaan. Kuoleman ajatuksen sietäminen ja sen hyväksyminen on oletettavasti helpompaa, mikäli yksilöllä on buddhalaisten tavoin varma usko siihen, että hän syntyy uudelleen tähän maailmaan. Buddhalaiset näkevät toisaalta kuolemaa joka puolella, nimittäin vertauskuvallisella tasolla. He harjoittavat mieltään olemaan valmis muutokseen, jota elämä väistämättä tuo eteen. Muutos on omanlaisensa kuolema: se kuolettaa jotakin vanhaa ja avaa tien jonkin uuden kohtaamiseen. Olennaista itämaisissa filosofioissa on siis virrata elämän mukana takertumatta mihinkään ja ottaa nöyränä vastaan se, mitä tuleman pitää.

4 KUOLLEIDEN PÄIVÄ MEKSIKON KULTTUURISSA

Hyvin mielenkiintoinen lähestymistapa elämään ja kuolemaan löytyy Meksikon kulttuurista, jossa vietetään aina marraskuun ensimmäisinä päivinä kuolleiden päivää. Se on vainajien muistolle omistettu juhla, jota Suomessa vastaa pyhäinpäivä. Kuolleiden päivä ei kuitenkaan synkstä aiheestaan huolimatta ole surullinen tapahtuma, vaan se on karnevalistinen juhla, joka on täynnä elämäniloa ja juhlintaa.

Kuolleiden päivän juuret ulottuvat kauas historiaan, sillä siinä on piirteitä sekä atsteekkien ja intiaanien kulttuureista, että katolilaisesta perinteestä. Atsteekit tunnettiin aikoinaan kuoleman kansana, jotka harjoittivat monenlaisia kuolemanrituaaleja. Kun espanjalaiset valloittajat saapuivat Meksikoon 1500-luvun alussa, näihin rituaaleihin sekoittui espanjalaisten mukanaan tuoma keskiaikainen ja kristinuskon mukainen käsitys kuolemasta. (Pirttijärvi 1998). Näin kuolleiden päivästä tuli synkretistinen juhla.

Juhlan luonteeseen kuuluu, että perheet rakentavat koteihinsa koristeelliset alttarit, joiden tarkoituksena on juhlallisesti vastaanottaa kuolleiden päivänä palaavat vainajien henget. Alttarit rakennetaan yleensä perheen vierashuoneeseen liinalla peitetyn pöydän päälle. Alttarille sijoitetaan usein vainajan valokuva sekä hänen tavaroitaan, kuten vaatteita ja tarvikkeita. Myös suitsukkeita on usein alttarin edessä. Useissa kodeissa asunnon edustalta johdetaan alttarin äärelle kukkien terälehdistä tehty polku, jonka ansiosta vainajan henki löytää perille. (Turok 2006, 49 -52.)

Toinen merkittävä osa kuolleiden päivän traditiota on perheiden kokoontuminen hautausmaille pitämään seuraa vainajille. Ennen tätä hautausmaa siivotaan asianmukaiseen kuntoon, jonka jälkeen haudat vielä koristellaan mahdollisimman näyttäväksi. Tämän jälkeen seuraa koko päivän kestävä valvojaiset, joissa vainajien kanssa ruokaillaan ja heille lauletaan heidän lempilaulujaan. (Turok 2006, 51). Aikoinaanhan Suomessakin pidettiin myös ruumiinvalvojaisia, johon kuului samankaltaisia perinteitä mitä meksikolaiseen kuolleiden päivään. Meksikolaiset ovat kuitenkin säilyttäneet tämän perinteen edelleen, ja heille kuolleiden muistaminen on huomattavasti juhlallisempi ja

sosiaalisempi asia kuin mitä se esimerkiksi on suomalaisessa kulttuurissa tänä päivänä. Suomessa vainajien muistaminen näkyy enemmänkin hiljaisena suremisena ja hautausmaat täyttävänä kynttilämerenä, mikä kaikessa valoloistossaan on kyllä mielestäni hyvin kaunis näky.

Olenaisena osana nykyiseen kuolleiden päivä juhlaan kuuluu myös katuköjuissa myytävänä olevat sokerista ja suklaasta tehdyt pääkallo. Pääkalloihin saa halutessaan ostajan tai hänen ystävänsä nimen, joten sokeripääkalloin vastaanottaja saa muistutuksen kuolevaisuudestaan ja siitä, että elämästä on nautittava vielä kun se on mahdollista. (Vuorikoski 2006). Tämäkin perinne on siis kaupallistunut ja aiemmin pyhinä pidetyistä symboleista, kuten pääkalloista on tullut arkista kuvastoa ja esineistöä. Liika kaupallistuminen voi viedä merkitystä juhlan perimmäiseltä tarkoitukselta, joka on kuitenkin vainajien muistaminen ja elämän ja kuoleman kunnioitus.

Meksikolainen kuolleiden päivä on mielestäni mielenkiintoinen perinne, josta henkii elämäniloa ja pelottomuutta. Kuolemaa kunnioitetaan mutta samalla sille vähän jopa irvaillaankin.

Kuvassa olevat luurangot ovat kaikkea muuta kuin pelottavia kaikessa koristeellisuudessaan.

5 MITÄ KUOLEMA MERKITSEE MINULLE?

Syy, miksi olen valinnut kirjallisen työni aiheeksi kuoleman, on se, että olen aina ollut hyvin utelias ja minulla on ollut kova halu ymmärtää asioita. Ensisijaisena kiinnostuksen kohteenani minulla on elämän ymmärtäminen, sillä ajattelen, että henkinen hyvinvointi vaatii ymmärrystä kaikista niistä vivahteista, joita elämä pitää sisällään. Näillä tarkoitan sellaisia asioita, kuten rajallisuus, epätäydellisyys, epävarmuus ja katoavaisuus. Kuoleman ymmärtäminen ja tiedostaminen on siis mielestäni hyvin merkittävä asia, kun pyrimme ymmärtämään mitä on elämä ja miten meidän tulisi elää. Kuolema ikään kuin laittaa elämän tietynlaiseen perspektiiviin, se arvottaa elämän antaen sille suuren ja ainutkertaisen merkityksen.

Tarmo Kunnas pohtii kirjassa *Synty ja Kuolema* olemassaolon luonnetta, joka aika pitkälti vastaa omia näkemyksiäni:

”Kolkon kuoleman perspektiivin avaaminen on siinä mielessä rakentavaa ja positiivista, että se murskaa pseudo-optimistisen, valheellisen, hauraan ja naiivin elämänidyllin. Se tekee tilaa pitkäjännitteisemmälle, rehellisemmälle, aidommalle ja syvämmälle elämän kokemiselle. Sen perimmäisenä tarkoituksena on saada olemassaolo näyttämään todella siltä mitä se on: ainutkertaiselta, suurenmoiselta mahdollisuudelta. Juuri kuoleman ajatuksen avulla itse elämäkokemus voidaan saada intensiivisemmäksi” (Kunnas 1989, 71.)

Näin kuoleman pohdiskelu toimii tavallaan porttina todelliseen ja aitoon elämään. Henkilökohtaisesti haluan nimenomaan yrittää elää kieltämättä mitään elämään liittyvää ilmiötä tai puolta. Tässä kohtaa ajattelussani on yhtymäkohtia itämaiseen filosofiseen ajatteluun: kuolema on lähtökohtaisesti olennainen osa olemassaoloa, joten merkityksellistä on sen integroiminen ajatuksellisella tasolla osaksi arkielämää.

Normaalin arjen parissa kuolema saa monenlaisia ilmenemismuotoja. Se näkyy vuodenaikojen vaihtelussa, kun syksyn ja talven kylmyys kuolettaa luonnon vehreyden. Yksi päivä ihmisen elämässä voi myös symbolisesti kuvata elämää,

yön ollessa kuoleman kaltainen. Myös ihmisen eri elämän vaiheilla voi nähdä olevan alku ja loppu. Nuoruuden kuolema on aikuisuuden syntymä. Parisuhteen alkaminen on uudenlainen alku, joka päättää jonkin aiemman vaiheen. Yksilön persoonallisuudessa on myös havaittavissa elämän ja kuoleman vuorottelu. Voimme esimerkiksi omata tietynlaisia luonteenpiirteitä tai uskomuksia, jotka vuosien saatossa muuttuvat toisiksi tai karisevat syksyisten lehtien lailla pois. Koska elämäntaipaleellamme kohtaamme väistämättä vaikeuksia ja ongelmia, joudumme eteenpäin päästäksemme usein muuttamaan itseämme tai luopumaan jostakin, jota aiemmin pidimme tärkeänä. Näin ollen kuolema – eli luopuminen ja muutos- voi olla portti, joka johdattaa elämään. Henkinen kasvaminen ja hiljaisuuteen astuminen kulkee tämän ahtaan portin kautta, kuten itämaiset henkisen tien opitkin kertovat. Omassa elämässäni juurikin tämä hiljaisuuden ja harmonian kaipaus on merkittävä syy pohtiessani elämän ja kuoleman olemusta.

Ympäröivässä maailmassa kuolema tuntuisi olevan välivaihe, jonka kautta siirrytään ikäänkuin takaisin alkuun tai sitten johonkin uuteen tilaan. Kevät on uudelleensyntymä, josta kiertokulku jatkaa jälleen eteenpäin päätyen taas talveen ja kuolemaan. Olemisen luonteeseen näyttäisi siis kuuluvan vaihtelu elämän ja kuoleman välillä, mutta tästä huolimatta miellän ihmisen fyysisen kuoleman jotenkin lopulliseksi asiaksi. Loppujen lopuksi olen ehkä enemmän pohdiskellut kuoleman symbolista merkitystä elämänkaaren aikana, sen sijaan että olisin mietiskellyt sitä vain jonakin tulevana tapahtumana, joka on ainoa laatuaan. Fyysisen kuoleman ajattelen kuitenkin olevan jotenkin samanlaista tuntematonta, mitä syntymäämme edeltävä aika on ollut. Tämä näkemys kuoleman lopullisuudesta arvottaa tietysti kaiken nykyhetkessä olevan tietyllä tavalla. Omassa elämässäni se vaikuttaa siten, että mietin toisinaan paljonkin sitä, miten elän ja mitä aion elämässä tehdä. Elämän rajallisuuden mietiskelyn ja omien tekojen ja valintojen pohdiskelun tarkoituksena on omassa elämässäni pyrkimys hyvinvointiin ja harmoniaan. Koska ajattelen elämän olevan ainutkertainen mahdollisuus, haluan pystyä elämään rauhallisena ja tyytyväisenä, rajaamatta tietenkään toisten mahdollisuuksia samaan.

Kuolemassa, oli se sitten fyysinen tai vertauskuvallinen, ajatellaan yleisesti ottaen pelottavan sen tuntemattomuus. Meillä ei ole omakohtaista kokemusta asiasta, joten emme pysty tietämään sen todellista olemusta. Tarkemmin kuin asiaa

mieltii, voisi sanoa myös niin, että tuntemattoman lisäksi pelkäämme myös tuttuuden menettämistä. Emme siis haluaisi luopua kaikista niistä asioista ja ihmisistä, joihin olemme kiintyneet elämämme aikana. Tämä kiintyminen ja takertuminen ovat olennainen osa ihmisten arkea, vaikkakin esimerkiksi buddhalaisen ajattelun mukaan juuri kiintymyksistä luopumisen vaikeus aiheuttaa kärsimystä. Itse olen esimerkiksi kiintynyt moniin ajattelumalleihin ja toimintatapoihin, joista luopuminen tarkoittaa ikään kuin kuolemaa, eli heittäytymistä tuntemattomaan, ja on siksi hyvin pelottavaa. Tällaiset vakiintuneet tavat toimia tai ajatella luovat illuusion kontrollin tunteesta, eli tunteen siitä, että hallitsen asioita ja elämää. Elämä ei kuitenkaan ole koskaan hallittavissa, ja kaikki yritykset sen kontrolloimiseen vaikeuttavat usein elämää ja aiheuttavat ylimääräistä stressiä. Nämä inhimilliset ongelmani ovat ehkä vaikuttaneet siihen, miksi olen kiinnostunut itämaisestä filosofiasta. Olen halunnut löytää erilaisia keinoja elää, tutkimalla esimerkiksi juuri buddhalaisuutta, jossa kuolema ja muutos ovat lähtökohtaisesti osa elämää ja niiden kanssa on opittava elämään. Itämaisessa ajattelussa myös yksilön egoa ajatuksineen ja tunteineen pidetään harhakuvitelmana, jonka seurauksena ihmisen ei ole hyödyllistä samastua esimerkiksi haitallisiin ajatuksiinsa.

Minua kiinnostaa siis enimmäkseen kuoleman vertauskuvallinen puoli, eikä niinkään ehkä se todellinen ja oletettavasti lopullinen kuolema. Fyysistä kuolemaa en juuri ajattele, enkä mielestäni ainakaan tietoisella tasolla koe pelkääväni sitä. Voisin tietysti lohduttautua ajatuksella, että olen vasta 24-vuotias, eikä näin ollen kuolema ole minulle vielä ajankohtainen. Näin tehdessäni kuitenkin kieltäisin jotakin kuoleman olemuksesta, sillä se ei kysele ikää eikä ota huomioon muutakaan henkilökohtaista informaatiota. Se on armoton vieras, joka ilmestyy kutsumatta oven taakse kolkuttamaan.

6 MAALAUSTAIDE JA KUOLEMANPELKO

Taiteella ja kuolemalla on mielenkiintoinen suhde. Maalauستاiteessa on ollut jo vuosisatojen ajan kuoleman kuvasto läsnä, ja yhä tänäkin päivänä kuoleman tematiikka on monien maalarien mielessä. Taiteen tekemiseen voi sisältyä myös ripaus kuolemattomuuden fantasiaa.

Maalaus itsessään on oman aikansa lapsi, jonka lisäksi maalaus on myös tekijänsä lapsi. Tämä vertauskuvallinen jälkeläinen on tulos ympäröivän maailman vaikutteiden yhtymisestä taiteilijan sisäisiin maailmoihin. Näin taideteos on ikään kuin konkretisoituma, joka on jähmettänyt sisäänsä jotakin olennaisena koettua tästä maailmasta. Maalaus voi edustaa tekijälleen tietynlaista päiväkirjamerkintää, joka kertoo mitä taiteilijan päässä on liikkunut teoksen luomisen aikoihin. Tässä tapauksessa teokselle on ominaista ajallinen pysähtyneisyys: vaikkakin se on luotu ajallisessa jatkumossa, siihen on luotu merkityssisältö, joka on vanginnut ajan sisäänsä. Teos fyysisen lapsen lailla kantaa sisällään jotakin luojastaan, eli tässä tapauksessa taiteilijasta itsestään. Maalaus voi siis olla ikään kuin tekijänsä olemassaolon jatke tai laajennin, joka rikkoo rajallisena koettua elämänkuvaa.

Arkkitehti Juhani Pallasmaan mukaan ihmiselle on välttämätöntä ajallisuuden kokemukset. Ihmisinä meillä on psyykinen perustarve kokea kuuluvamme ajan jatkuvuuteen. Tämän tarpeen alkuperän hän katsoo olevan tiedostumattomassa kuolemanpelossa. (*Pallasmaa 1993, 108*). Pallasmaan mukaan siis tiedostamaton kuolemanpelko aikaansaa ihmisessä tarpeen jatkuvuudenkokemukselle. Tämä tunne kaiken jatkuvuudesta luo ihmiselle turvallisuuden tunteen, sillä näin yksilö voi ikään kuin päästä turvaan kaiken absoluuttiselta loppumiselta, jota kuolema hänelle useinkin edustaa. Taiteen tekemisen voi siis nähdä olevan siinä mielessä kuolemanpelon synnyttämää, että taiteen myötä syntyy jotakin konkreettista, jonka olemassaolossa jatkuu tietyllä tapaa tekijänsä elämä.

Samankaltaiseen toteamukseen taiteen tekemisen tarpeesta päätyy myös Herman Hessen Narkissos ja kultasuu-romaanissa esiintyvä nuori taiteilija, Kultasuu:

"Ehkä kaiken taiteen, jopa hengen alkulähde oli kuolemanpelko, hän tuumi. Pelkäämme kuolemaa, kammoamme katoavuutta, murheellisina näemme kukkien yhä uudelleen kuihtuvan ja lehtien putoavan ja tunnemme sydämessämme varmuuden, että mekin olemme katoavia ja pian kuihdumme. Kun taiteilijoina teemme kuvia ja ajattelijoina etsimme lakeja ja muotoilemme ajatuksia, pyrimme sillä kaikella vain pelastamaan jotakin suuresta kuolemantanssista, saamaan aikaan jotakin, mikä kestää kauemmin kuin me itse." (Hesse 1974, 173.)

Maalaus voi tosiaan säilyä kauemmin elossa kuin ihminen itse. Museot ovat täynnä teoksia, joiden alkuperä voi olla useiden satojen vuosien takaa. Näiden teosten tekijät elävät usein teostensa rinnalla, muistoissamme. He ovat ikään kuin saavuttaneet näennäisen kuolemattomuuden taiteellaan. Ihminenhan ei voi oletettavasti itse tietää kuolemansa jälkeisiä tapahtumia, mutta kuolemanpelossa hän voi lohduttautua ajatuksella, että hänet muistetaan esimerkiksi juuri taiteensa kautta. Kuolema ei siis välttämättä kykene riistämään kaikkea yksilöltä, vaan se voi jättää jälkeensä merkkejä kohteensa olemassaolosta.

Taiteilija voi myös teostensa aiheissa käsitellä kuolemaa ja katoavaisuutta. Tällöin teoksen luominen voi olla tekijälleen matka kohti omia pelkojaan. Se voi olla yritys päästä koskettamaan jotakin, joka askarruttaa mieltä ja aiheuttaa vaihtelevia tunteita. Kuoleman kaltaisten ahdistavien aiheiden taiteellinen käsittely voi myös teoksen katsojalle olla kokemuksellisesti avartava ilmiö. Taideteos kuitenkin etäännyttää ilmiön alkuperäisyydestään, mutta mahdollistaa kuitenkin esimerkiksi juuri kuolemanmaailman kokemisen ilman autenttisen kokemuksen ahdistavuutta.

7 TEOSANALYYSI

Antti Hakkarainen, Unelma ikuisuudesta, 3 x 65cm x 80cm, 2009, öljy kankaalle

Vuonna 2009 valmistunut Unelma ikuisuudesta koostuu kolmesta samankokoisesta maalauksesta. Teossarjan analysoiminen sopii tämän kirjallisen työn temaattiseen kokonaisuuteen sikäli, että maalauksissa kiteytyy kaksi tämän opinnäytetyön kannalta keskeistä teemaa: ajallisuuden problematiikka ja itselleni tärkeä kuoleman väistämättömyyden ajatus.

Minulle maalaaminen on älyllisen pohdinnan ja tiedostamattomien prosessien yhteensulautuma. Aloittaessani teoksen tekemisen sen ulkoinen muoto ja sisäinen merkitys ovat mielessäni usein vain viitteenomaisena. Pyrin ikäänkuin maalauksen keinoin löytämään muodon jollekin, jota on vaikea käsitteellistää. Se voi olla tunne tai kokemus jostakin, minkä minä henkilökohtaisesti koen merkityksellisenä. Maalausprosessin aikana teos kasvaa entisestään ja saa uusia sisältöjä, jotka avautuvat tekijälleenkin vasta jälkikäteen, teosta tai teossarjaa tutkiessani.

Unelma ikuisuudesta-triptyykin osat ovat niin sanottuja chiaroscuro maalauksia, eli teosten ulkoinen rakenne perustuu aika pitkälti valööreihin, eli valon ja varjon asteittaiseen vaihteluun. Tämä tekniikka palvelee tarkoituksiani kahden eri merkityksen kautta. Ensimmäinen merkitys liittyy tila-illuusion luomiseen. Olen halunnut maalauksiini luoda ikään kuin rajattoman tilantunnun, jotta teosten objektit korostuisivat ja saisivat tietynlaisen merkityksen. Valohämyn avulla olen hävittänyt ympäristön yksityiskohtaisuuden, ja luonut siitä tilan, jolla ei ole ennalta

määrättyä merkitystä. Se edustaa tuntematonta, joka ympäröi konkreettista maailmaa.

Minulle valolla ja varjolla on tila-illuusion luomisen lisäksi myös metafyyminen tehtävä. Tämä tehtävä representoi olemassaolon kahta toisistaan erottamatonta puolta, elämää ja kuolemaa. Valo edustaa olemassaolon näkyvää puolta; elämää, tuttuutta ja turvallisuutta. Olemme ihmisinä niin sanotusti turvallisilla vesillä, kun kohtaamme meille jotakin entuudestaan tuttua. Kykenemme samastumaan siihen mitä näemme kun kokemusmaailmamme kautta meille välittyy informaatiota, tuntemuksia sekä käsitteistöä havaintomme kohteesta. Valo siis paljastaa meille jotakin.

Sen sijaan varjo, joka on maalauksissani myös tietynlaista valohämyä, hävittää informaation, ja näin ollen astumme alueelle, jossa tuttuuden tunne päättyy. Tämä tuntemattomaan astuminen on vertauskuvallinen kuolema suhteessa omaan tietoisuuteemme, sillä menetämme kaiken opitun ja sisäistetyn, jonka avulla pärjäämme tutun ja turvallisen kanssa. Voimme toki täydentää maalauksissa olevan varjomaailman merkityksen oman mielikuvituksemme avulla, mutta tässä tapauksessa emme kuitenkaan pääse varmuuteen sen todellisesta olemuksesta. Aivan kuten voimme elämää ja tulevaisuutta pohtiessamme esittää arvauksia ja toivomuksia, emme kuitenkaan koskaan pääse eroon jatkuvasta epävarmuuden tunteesta. Tämän valon ja varjon vaihtelun avulla olen luonut teoksiini jännitteitä näkyvän ja kätkeyn, tutun ja tuntemattoman välille.

Teokset kuvaavat arkkitehtonisia rakennelmia, pilareita ja rakennusten raunioita, jotka mielikuvien tasolla yhdistyvät historialliseen aikajatkumoon. Olen halunnut kuvata rakennelmia siitä syystä, että niillä on erityinen vaikutus ajallisuuden kokemukseemme. Rakennuksilla on aina myös symbolinen vaikutus ihmisille, sillä ne merkitsevät meille rakennettua turvapaikkaa, joka suojaa meitä ulkoiselta uhalta ja epävarmuudelta. Rakennus on merkki ihmisen olemassaolosta, samalla se on myös kohde, joka vahvistaa olemassaolollemme välttämätöntä pysyvyyden illuusiota. Voimme ikään kuin luottaa rakennukseen, esimerkiksi kotiimme, että se säilyy ehjänä ja muuttumattomana elämämme ajan. Rakennukset hidastavat ajan kulun tunnetta, sillä ne eivät rappeudu (tai niiden ei

anneta rappeutua) kovinkaan nopeasti ja ne säilyttävät näin pitkään muuttumattoman ilmeensä, joka henkii ajan pysähtyneisyyttä.

Arkkitehti Juhani Pallasmaa sanoo samasta aiheesta seuraavaa:

”Muuntamalla ajan etenemisen inhimilliseksi ja historialliseksi kokemukseksi, arkkitehtuuri antaa loputtomalle ajalle inhimilliset rajat ja mittapuut ja lievittää siten ajan vastustamattoman etenemisen ahdistusta ja uhkaa.” (Pallasmaa 2006, 121)

Hän pohtii myös ajallisuutta:

”Sen lisäksi, että haluamme maailman jäsentyvän merkityksellisiin paikkoihin ja tiloihin, meillä on psyykinen tarve kokea olevamme osa oman kuolevaisuutemme ylittävää ajallista jatkumoa ja perinnettä. Tämä ajallisen syvyyden kaipuu on myös raunioiden lumovoiman ja keinotekoisien raunioiden rakentamisen taustalla. Ajallisesti kerrostunut, käytön kuluttama ja patinoima ympäristö vahvistaa juurtuneisuuden ja osallisuuden tunnettamme, kun taas aikamme keinoaineiset ja ikuisesti uudet rakennelmat herättävät vieraantuneisuuden ja kuoleman tuntemuksia.” (Pallasmaa 2006, 121-122.)

Juurikin tämä ajallinen syvyys on teossarjassani läsnä eri ajanjaksoja kuvaavien rakennelmien muodossa. Ajallisuuden kokemusta vahvistaa myös kuluneisuus ja rappio, jota teokset ilmentävät.

Katoavaisuuden maailmaa olen tässä triptyykissä kuvannut myös rappeutumisen avulla, joka etenee lisääntyvästi vasemmalta oikealle lineaarisen ajan mukaan. Ensimmäinen maalaus edustaa seesteisyyttä ja toivetta muuttumattomuudesta. Keskimmäisen tunnelma on jo öisen kylmäkö, ja siinä ajan kuluminen on jo nähtävillä. Kolmannessa maalauksessa raunioiden huiput töröttävät maailmanloppua enteilevän valohämyn seasta. Kuolema on teoksissa kuitenkin ehkä etäisen oloinen, sillä sen vaikutukset ilmenevät vain pitkässä ajallisessa jaksossa, eikä näin ollen edusta meille välitöntä uhkaa. Kuoleman todellisuus on maalauksissa siis etäännytetty jossain määrin ahdistavuudestaan, vähän samaan tapaan -vaikkakin eri keinoin- kuin Meksikon kuolemankulttuurissa,

jossa kuolemasta on riisuttu sen pelottavuus tekemällä siitä osittain irvailun kohde.

Teosten rauniot esittävät myös minun henkilökohtaisia mentaalisia rakennelmiani. Ihmisinä pyrimme rakentamaan kiinteäkhöjä rakenteita mielemme sisälle, joita voivat olla uskomukset, käsitykset ja toiveet asioiden kulusta. Minun päänsisäiset mallit ovat toisinaan hyvinkin idealistisia ja täydellisyyteen pyrkiviä, jotka joskus murskautuvat elämän kohtelussa. Nämä murskautuneet rakennelmat ovat läsnä teoksissa raunioiden muodossa. Tietyllä tapaa näiden teosten maalaaminen on ollut minulle pyrkimystä päästä lähemmäs todellisuuden luonnetta, johon kuuluu kuitenkin aina vaillinaisuus, epätäydellisyys ja muutos. Tässä tapauksessa päämääränä voisi olla henkinen ylevöityminen, johon päästään itselleen kuolemisen kautta. Triptyykissä läsnäolevan kuolemanmaailman tarkoitus ei ole olla siis välttämättä pessimistinen näkemys maailmasta, vaan siihen sisältyy ennemminkin toiveikkuus ja valmius muutokseen ja kasvuun. Näin ollen se pitää sisällään itämaista ajattelua toivottaessaan kuoleman ja muutoksen tervetulleeksi.

Triptyykin nimi, Unelma ikuisuudesta, viittaa kollektiiviseen toiveeseen kaiken jatkuvuudesta. Itämaisessa filosofiassa tätä toivetta edustaa esimerkiksi jälleensyntymisopit, länsimaissa aikoinaan uskonnot ja mytologiat ja nykyään useinkin kuoleman kieltäminen ja torjunta. Fakta tuntuu olevan se, että emme vain halua kuolla, edes vertauskuvallisella tasolla. Emme halua luopua jostakin mihin uskomme, sillä se horjuttaa minuuden- ja maailmassaolemisentunnetta.

Teoksen nimeen voisi toisaalta ajatella sisältyvän taiteilijan, eli minun toiveeni siitä, että teos elää vielä minun jälkeeni ja siten ikään kuin pitkittää elämäni. Näin tulkittuna teoksen nimi viittaisi tekijänsä kuolemattomuuden kaipuuseen, joka vastakohtana teoksen sisällölle olisi taiteilijan viimeinen yritys irrottautua kuoleman armottomasta kohtelusta.

Triptyykissä on postmodernille taiteelle ominaisia viittauksia taidehistoriaan. Maalauksissani käyttämä valohämy on lähtöisin renessanssi ja barokkitaiteesta, joissa hämyyn avulla luotiin teoksiin utuista tunnelmaa ja pehmeyttä. Rembrandt ja Caravaggio ovat valohämyyn mestareita, ja heidän teoksillaan on ollut suuri

vaikutus omaan työkentelyyni. Teosteni rauniot viittaavat sen sijaan romantiikan maalaustaiteeseen, jonka ehkä tunnetuin rauniomaalari oli Caspar David Friedrich.

8 YHTEENVETO

Taiteeni on pitkälti oman ajatteluni ja siihen vaikuttavien asioiden tulosta, joten siinä mielessä tämä tutkimusmatka ajatuksellisiin, kulttuurillisiin ja elämäntilanteisiin vaikuttajiin on ollut mielenkiintoinen. Mitä tästä kaikesta on sitten selvinnyt? Ainakin se, että kuolemassa minua kiinnostaa enimmäkseen sen vertauskuvallinen puoli. Kuolema edustaa sitä hetkeä, kun luovumme jostakin mentaalista tai fyysisestä asiasta, jota olemme pitäneet tärkeänä. Kuolema on myös läsnä elämässä jokaisena hetkenä. Nykyhetki on pian menneisyyttä ja siten kuollutta. Kaikki mikä on olemassa, muuttuu jatkuvasti ja virtaa eteenpäin. Salaisuus on nauttia kaikesta nykyhetkessä, ja olla valmis vastaanottamaan muutos, jota kuolema symbolisesti edustaa.

Selkeää on se, että nämä erilaiset kulttuurit ja niille ominaiset ajatustavat ovat vaikuttaneet omaan itseeni ja taiteeseeni. Taideteoksissani ajatukselliset vaikutteeni eivät ole ehkä muiden nähtävissä, eikä tarvitsekaan olla, mutta olennaista on, että taiteilija itse tietää mitä tekee ja mistä lähtökohdista käsin.

Taiteen avulla olen pystynyt käsittelemään vaikeita asioita, ja saanut niihin yhteyden, jota muuten olisi hankalaa saada. Taide mahdollistaa tämän usein ahdistavana pidetyn kuoleman teeman käsittelyn myös siten, että se on voitu tuoda taideyleisön koettavaksi ja tunnistettavaksi ilman siihen yleisesti liitettyä ahdistavuutta. Taide siis ikään kuin etäännyttää katsojan kuoleman todellisuudesta, muuttaen sen kuitenkin ilmiöksi, jossa kuolemanmaailma voi parhaimmillaan olla kokemuksellisesti läsnäoleva. Näin ollen taide toimii tekijälleen ja katsojille myös terapeuttisena välineenä, joka tuo elämän eri ilmiöt koettavaksi ja osaksi olemassaoloamme.

Taide voi olla myös tiedostamattomalla tasolla kuolemanpelon synnyttämää. Yksilö haluaa luoda jotakin konkreettista ja pysyvää tähän maailmaan lieventääkseen lopullisuuden ajatusta. Loppujen lopuksi kuolema, niin fyysinen kuin symbolinenkin, on yleisesti ottaen pelottava asia, mutta sen ymmärtäminen ja siihen totuttautuminen voi olla varmasti ihmisen elämälle hyödyllistä ja rikastuttavaa.

Tämän pohdiskelun kuoleman olemuksesta voisi mielestäni lopettaa persialaisen Omar Khaijamin (2006, 32) kauniiseen runoon:

*Älä tavoittele mainetta! Elä tyytyväisenä!
Katkaise siteesi hyvään ja huonoon!
Tartu maljaan, hyväile rakkaasi kiharoita:
pian nekin ovat poissa. Montako päivää vielä?*

LÄHTEET

Buddha, Mahaparinirvava sutra

Faison, Seth. 1999. Lirong Journal; Tibetan, and vultures, keep ancient burial rite. The New York Times [viitattu 20.12.2009]. Saatavissa: <http://www.nytimes.com/1999/07/03/world/lirong-journal-tibetans-and-vultures-keep-ancient-burial-rite.html?sec=&spon=&pagewanted=all>

Heikkilä, Kai. Jokivuori, Pertti. 1994. Kuoleman salaisuus, Gummerus, Jyväskylä

Hesse, Herman. 1974. Narkissos ja kultasuu. Weilin Göös, Tapiola

Khajjam, Omar. 1999. Malja ja mennyt maine, Basam Books, Helsinki

Lahtinen, Simo. 1989. Synty ja kuolema, Tampereen taidemuseo, Tampere

Pallasmaa, Juhani. 1993. Maailmassaolon taide – kirjoituksia arkkitehtuurista ja kuvataiteista, Painatuskeskus Oy, Helsinki

Pallasmaa, Juhani. 2006. Kuoleman kuvat arkkitehtuurissa, teoksessa Huttunen, T., Kiiskinen, C. & Tuominen, R. (toim.) Mikään ei häviä - kirjoituksia kuolemankulttuurista, WS BOOKWELL OY, Porvoo, 121

Pallasmaa, Juhani. 2006. Kuoleman kuvat arkkitehtuurissa, teoksessa Huttunen, T., Kiiskinen, C. & Tuominen, R. (toim.) Mikään ei häviä - kirjoituksia kuolemankulttuurista, WS BOOKWELL OY, Porvoo, 121-122

Pirttijärvi, Katri. 1998. Kuolleiden päivät - meksikolainen perinne. Helsingin kaupunki [viitattu 19.12.2009]. Saatavissa: http://www.helsinki.fi/hum/ibero/xaman/articulos/9810/9810_kp.html

Rinpoche, Sogyal. 2006. Tiibetiläinen kirja elämästä ja kuolemasta, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu

Vuorikoski, Merituuli. 2006. Rajat rikkoutuvat kuolleiden päivänä, Kehitysyhteistyön palvelukeskus [viitattu 20.12.2009]. Saatavissa: http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/2006_11/5380

KUVALÄHTEET

Georges De La Tour – Magdalen of night light <http://www.wga.hu>

Meksikon kulttuuri http://fi.wikipedia.org/wiki/Tiedosto:Catrinas_2.jpg

Antti Hakkarainen – Unelma ikuisuudesta, 2009

